

"חזו בני"

(רשמי בקור בחזית הסורית — חשוון תשל"ד)

בארץ-ישראל כולה נושמים היסטוריה ואע"פ כן מובדלים הם חלקיה זה מזה. הללו- בשליטתם של חכמי המשנה, תנאים ובתי מדרשותיהם: אושא, ¹ בית שערים, ² ציפורי ³ וקיסרי. ⁴ והללו- מימות נביאים הראשונים: ⁵ עיר דוד ⁶ ומי השילוח, ⁷ עמק יהושפט ⁸ ועין רוגל, ⁹ "מקומות אשר נגלו אלוקים לחוזה וציריד". ¹⁰ מצד אחד — האר"י וגוריו בהרי צפת, ומאידך — חכמי ירושלים ומקובליה בסמטאות הרובע: ר' חיים בן עטר ¹¹ ומת"ל דיסקין, ¹² ר' שמואל סלנט ¹³ וה"פרי-חדש". ¹⁴ מקובל אצל חסידים שהשם ברידיצ'ב בלבד מסוגל לאהבת ישראל. ¹⁵ מקומות בארץ-ישראל סגולות הרבה יש בהם. ¹⁶

החל משעת בוקר מוקדמת אנחנו בדרכי הארץ, ובצידי דרכים ובפרשות דרכים, בצמתים ובמסעפים, נתקלים בגבישי היסטוריה.

- 1 ר"ה לא ע"ב.
- 2 סנהדרין לב ע"ב.
- 3 כתובות קג ע"ב.
- 4 ירשלמי תרומות פ"י ה"ב.
- 5 ב"ק פב ע"ב.
- 6 ש"ב ה ז.
- 7 ישעיהו ח ו.
- 8 יואל ד ב.
- 9 ש"ב יז יז.
- 10 "ציון הלא תשאליו" לרבי יהודה הלוי.
- 11 תולדות חכמי ירושלים לרא"ל פרומקין, ראש כרך ג'.
- 12 "עמוד אש", תולדות מהרי"ל.
- 13 תולדות חכמי ירושלים לרא"ל פרומקין ח"ג עמ' 273, וחוברת לזכרו, אב תשכ"ט.
- 14 שם ח"ב פרק ו'.
- 15 "הרב הקדוש מסדיגורא הוסיף להפליא סגולת הרב הקדוש מברדיצ'ב להמתקת הדינים, כשמוכירים רק שם העיר ברדיצ'ב מתעורר סניגוריא בעולמות העליונים. והביא סימוכין לזה ממשנה תמיד שהזכירו בקרבן תמיד שם העיר חברון לעורר זכות ישני מכפל", — קדושת לוי השלם, מהדורת צילום, ירושלים תשל"ב.
קונטרס "תולדות קדושת לוי" עמ' קנו.
- 16 על "מקומות מוכנים" ראה "צדקת הצדיק" סי' קע"א; "הזכרת שם של דבר מעורר שרשו", — שם משמואל במדבר עמ' ת'.

מערבות יריחו ומגבעות העי עולה דמותו של יהושע בן נון הלן בעומקה של הלכה,¹⁷ ומהררי ביתר ומערות ים-המלח מגיח בר-כוכבא בחיפוי של ר' עקיבא.¹⁸ במורד מעלה האדומים בואכה הגלגל ועיר התמרים מתגלגל כרעם קול פתחי ההיכל¹⁹ וקול העם ברעה בחצרות המקדש,²⁰ ובמבואות הבקעה, הרחק צפונה מאדם העיר²¹ יושב רבנו הקדוש בבית מדרשו הטברייני²² ומתיר את בית שאן כולה.²³ המכונית מטפסת בהרי הגליל, מלמטה נשקפת הכנרת, ובמסתריה — בארה של מרים.²⁴ הרי הגלעד עטויים דק של עבים, ומבינותם — הנביא הגלעדי הרועם בקול נעורים²⁵ על פני ככר הירדן כולו עדי קיניוני נחל כרית.²⁶

בפתחו של מחנה יפתח — איש גבור חיל,²⁷ אולי מבני בניהם של בני יבש גלעד הנועזים.²⁸

ובאהל בית-הכנסת פנימה — אהל כפשוטו בעל יתדות ומיתרים ורצפת חצץ, כשרוח גלילית מיללת מבינות ליריעות — אוחזים צעירים מעשה זקני-גלעד ושוקדים באהלה של תורה ותפילה, בין פעילות אחת לחברתה. "תבור וחרמון בשמך רננו".²⁹ הדרך אצה ואין הזמן גרמא לעסוק בדברי-תורה מתוך צילותא;³⁰ עיון חפוז, קושיה ותרוץ בקצירת האומר, נוטלים ברכת פרדה מבעלי החרמ"ש ומצפינים. אכן, מחננים, מחנות אלוקים³¹ המקודשים בקדושת המחנה, ששכינת עמהם,³² מאז עבר אבינו הזקן במקלו את ירדן המים,³³ ומחננים חדשים³⁴ של הגעטרות בזהובים,³⁵ ומכבדות בתפוחים,³⁶ למחרת יום הכפורים, את העולים לרמתיים, בסופה ובסער³⁷ גלגליים.

17 עירובין סג ע"ב.

18 רמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ג.

19 תמיד פ"ג, וראה תוס' יומא לט ע"ב ד"ה וצור, ו"דובר צדק" עמ' עג.

20 יומא שם, וברש"י ד"ה וכבר אמר. וראה "שבט מיהודה" לר' שלמה אבן וירגא על ביאת כה"ג למקדש ביוהכ"פ ו"היה הקול כ"כ חזק מריבוי העם".

21 יהושע ג טז.

22 מגילה ה ע"ב ושם בתוס' ד"ה והא, וראה ר"ה לא ע"ב רש"י ד"ה וטבריא.

23 חולין ו ע"ב, ע"ז י ע"א.

24 ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג. וראה ב"תולדות האר"י", מהדורת בניהו תשכ"ז עמ' 257: "והיה ידע היכן הוא באר מרים בים טבריה". וראה "שם משואל" במדבר עמ' שיט.

25 "מוסר הקודש" עמ' שסא.

26 מלכים א' יו.

27 שופטים יא.

28 ש"א לא.

29 תהלים פט יג.

30 עירובין סה ע"א.

31 בראשית לב.

32 פסחים סח ע"א.

33 קרובת ר' אליעזר הקליר לתפילת גשם.

34 קבוצת מחננים בגליל העליון, בדרך לרמת הגולן.

35 תענית לא ע"ב: "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוהכ"פ שבהם בנות ישראל יוצאות... מה היו אומרות?... ובלבד שתעטרונן בזהובים".

36 ספרו החברים שבעלותם עם הטנקים לרמה בבוקר י"א תשרי עמדו בצדי הכביש בנות

הגולן — רחוק היה מתודעתנו כקשור בהיסטוריה של עם ישראל. אולם אך חזרנו אליו ואיגלאי מלתא שלמפרע, חותם של יהדות התלמוד טבוע עליו, שלא לדבר על גחלת גד, על דן גור ארי המזונק מן הבשן, ³⁸ ועל ארץ ירדן וחרמונים ³⁹ מתקופת המקרא. חזרה זו אל הגולן באה בדם, באש ובתמרות עשן. דוממים עמדנו ב"מחצבה של נפח". ⁴⁰ מבינות לטיפות הגשם, מתמר השמימה עמוד אש של הקרבן שאוכל ונרצה. לא כיבו הגשמים את עצי המערכה. ⁴¹

מכאן ואילך משתרעת ארץ כמעט לא נודעת, אין לה תו יהודי, אין לה סימון משנאי, ורק בקושי זכר מקראי. אכן, אי-פה, אי שם עולים צלילים מוכרים; מי שהוא מספר על תושבים יהודים בכפר חלס בואכה דמשק, מאן-דהוא מזכיר את ר' חיים ויטאל שנמלט לדמשק, ⁴² ואחר מצטט את דברי הספרי בראש דברים: אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית, יהודה ברבי, למה אתה מעוית עלינו את הכתובים, מעיד אני על שמים וארץ, שאני מדמשק, ויש שם מקום ששמו חדרר, ומכאן שעתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק שנאמר ודמשק מנוחתו.

אכן, שטחים העוטים ערפילים, לא רק ערפילי יום סגריר וגשום, ועבים הקשורים בראשי ההרים, "ראה ענן קשור על ההר", ⁴³ אלא אף ערפלי היסטוריה.

והנה באה הפגישה עם בני החבורה, לחיצות ידיים והרמת כוסות וגדולה לגימה. ⁴⁴ ואז בבת אחת נתברר שיש לנו שייכות גדולה להכא. יהדות של תנ"ך קמה ונצבה: הרדיפה עד חובה אשר מצפון לדמשק, בהשתתפותו של דמשק אליעזר, ⁴⁵ גשור, ⁴⁶ מעכה, ⁴⁷ ארם נהריים ⁴⁸ וארם צובה, ⁴⁹ כל אלה מתנגנים במזמורי תהילים ובכבושיו של דוד, חרבו של בן ישי וכנורו חברו לאחד: "למנצח על שושן עדות, מכתם לדוד ללמד, בחצותו את ארם נהריים ואת ארם צובה, הבה לנו עזרת מצר, והוא יבוס צרינו". ⁵⁰

מחננים וזרקו לתוך הטנקים שקיקי תפוחים. היו שחששו לאכלם מתוך זהירות בפירות שביעית, והיו צוותות שהתפוחים היו כל מזונם בימים הראשונים של המלחמה.

- 37 שמות שני מחנות שריון ברמת הגולן, "כן תרדפם כסערך, וכפופתך תבהלם", תהלים פג טו.
 38 דברים לג כב.
 39 תהלים מב ז.
 40 מחצבת אבני בזלת ליד הכפר נפח, מקום בו נפגעו חברים תוך כדי לחימתם בטנקים הסוריים.
 41 אבות פ"ה מ"ה.
 42 ראה "אנציקלופדיה גדולה ישראל" בערכו.
 43 רש"י בראשית כב ד.
 44 סנהדרין קג ע"ב.
 45 בראשית יד טו ושם באונקלוס.
 46 ש"ב ג ג.
 47 ש"ב י.
 48 תהלים ס.
 49 ש"ב ח ג.
 50 תהלים 50.

וכמו מתוך הערפל מגיחה דמותו של יונה בן אמיטי. לא יונה הבורח לניגוה,⁵¹ לא יונה של תשובה במנחת כפורים,⁵² אלא יונה עבד ד' מגת החפר, הרואה את עוני ישראל "ואין עוזר לישראל".⁵³ ובסמוך לו ירבעם בן יואש הנוהג כבוד בנביאים "ולכן אותם העמים שלא מסר הקב"ה ביד יהושע בן נון ולא ביד דוד מלך ישראל — מסר ביד ירבעם שנאמר: הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת... וגבורתו אשר נלחם ואשר השיב את דמשק ואת חמת ליהודה וישראל".⁵⁴

בשטח שבין הטנקים מסתובבים חיילים ובוססים בבוכן, והנה נגש אחד, ובראותו פנים חדשות, מעיז ומבקש, "אפשר אולי להשיג אצלכם תהילימל" כך בל' של לשון חיבה והקטנה, של קרבה ושייכות כפי ששמע ודאי בבית אבא; כאן באיפרכיה של דוד,⁵⁵ יש ללשון חיבה זו מתיקות וחמימות מיוחדים. על רקע של קנים הצודדים צפונית-מזרחית לבירת ארם שואל יהודי לספר תהלים. ושאלות נוספות נשאלות, שאלות של בעלי תריסין ואנשי יראה, בעניני שבת ותפילה, נטילת ידים והנחת תפילין בין השמשות וכדומה מהנושאים שהזמן גרמן; ואתה גזכר שכבר היה לעולמים, כיצד דמויות מקדם, חייליו של בר כוכבא באגרותיהם למפקדה, מבקשים "אתרוגין, לולבין והדסים",⁵⁶ ובמרחק מקום וזמן, תנאים ונסיבות, חוזר המחזה על עצמו.

היום עומד לפנות, ובהוץ צופר הנהג. יד ליד נקשרת, הרגל מתרוממת והמעגל מתרחב. כל שנכנס רטוב מן השדה, מתכבד בלגימה מן הבקבוק, "יין לגרונם של תלמידי חכמים צעירים",⁵⁷ מקנח במיני תרגימא, ומצטרף לרקוד: "קב"ה אומר לפמליא דיליה, חזו בני חביבי, דאישתכחו בצערא דילהון ועסקין בשמחה דילי".⁵⁸ ופמליא זו מורכבת היא. אחד אומר שתללו מלאכי השגחה עליונה הם, שאף במדרגתם אינם יכולים להבין הנהגה כזו, המשכיחה את הצער האישי ועוסקת בשמחתו של הקב"ה, אחד אומר, הם-הם, אותם הרוקדים ושוכחים צערם ואבלם הם הנמנים על פמליתו של הקב"ה,⁵⁹ אחד אומר שנשמותיהם של גבורי-הדור וצדיקיו, מקדשי-השם ואזורי ישראל בעוזו ובעוזה של תורה, הם היושבים עם המלך במסיבו;⁶⁰ ואחד אומר שבפמליא זו מתפקדים תנאים ואמוראים, נביאים ומלכים, גבורים ולוחמים, מקובלים וחסידים, יהושע בן נון ור' עקיבא, בר-כוכבא ורבי, אליהו ויפתח, דוד בן ישי ויונה בן אמיטי ישראל סבא ור' חיים ויטאל.

51 יונה א.

52 מגילה לא ע"א.

53 מל"ב יד כה.

54 תדבא"ז ז.

55 ש"ב י. רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ג; ה"ט.

56 ראה "בר כוכבא — נשיא ישראל" מאת שמואל אברמסקי, על אגרת ארבעת המינים עמ' 202—206.

57 יומא עא ע"א.

58 לא נתברר מקורו.

59 מדרש שה"ש זוטא בתחילתו: פמליא — משמות כנס"י, וראה זכחים מא ע"ב: פמליא

שלו מתקימת.

60 ב"ר ח י.

ובמתיבתא דרקייע פסוק, מן הסתם, הלכה ככל ה"מאן-דאמרו".⁶¹ מעגל כזה שכל הדורות שלבו בו יד, מתבוננים בו מפמליא של מעלה, הא כיצד שכחו צערא דילהון? ואז הפכו הכל להיות בפמליא הכבודה "דעסקין בשמחה דילי".

"מארץ ירדן וחרמונים, מהר מצער, תהום אל תהום קורא",⁶² תהום של "משברייך וגלייך", תהום של יגון ותוגה, קורא אל תהום של בטחון ותעצומות, תהום של תפילה וישועה, קורא לתהום של השתאות על שלל, כניעה, כלי משחית שרופים, שיירות נ.מ. דוממות, תהומות של שנאה והשמד שאמורות היו להציף את בקעת הירדן ולטפס על החרמון — ואת כל המשברים הללו, המתנפצים זה לתוך זה, את כל עצמת הרגשות והחוויות הבוטשות זה בזה מטביעים באוקינוס של שמחה: עבדו את ד' בשמחה.

עומדים להתפלל מתוך שמחה של מצוה; ואתה תמה מתי התפללו יהודים לאחרונה מנחה בשדות הבולת הארמיים? וסמוך לתפילה — דבר תורה קצרצר שפרשת השבוע מסייעתו. מלוכת נצח בית דוד נפתחת לראשונה בחברון היא קרית ארבע,⁶³ מקום שנכרה הקבר הראשון למשפחת אברהם. כך הוא ענינה של אומה זו בארץ זו, שאלן המלוכה אינו פורח אלא לאחר שנחצבה אחות הקבר באדמת הטרשים.⁶⁴ אחוזה זו היא סוד האחיזה של בני שרה באדמה אשר הובטחה לעברי הקדום⁶⁵ "מנהר מצרים עד הנהר הגדול, נהר פרת".⁶⁶

"נתתי כסף השדה — קח ממני",⁶⁷ הוא הקשר עם הארץ; "כי יקח איש אשה",⁶⁸ הוא הקשר עם הדורות. קיחה-קיחה משדה עפרון,⁶⁹ זו מנת חלקו של עם היוצא ברקוד בין קרנות מזבחות העולה. לקוחין בקרקע, לקוחין לקרקע, "כי לקח אותו אלוקים", ולקוחי אשה חדשה, בנית בית, חיים חדשים, חיים ישראלים, לא ירש בן האמה הישמעאלי עם בני עם יצחק. המלוכה בישראל, הממלכתיות הישראלית, בחברון מוצאה, בממלכת החבור של המתים-החיים.⁷⁰

שעה שהיו מעלים את העולה, זו שהיא קודש-קדשים, ששחיתתו בצפון,⁷¹ היה הממונה

61 מגילה טו ע"ב, גיטין ו ע"ב.

62 תהלים מב.

63 ש"ב ב ד.

64 סוטה לד ע"ב.

65 ראה בפירוש הרש"ר הירש לבראשית כג ד, וראה "העמק דבר" בראשית מז ו דאחיזה בארץ וקבורה תליין זה בזה.

66 בראשית טו יח.

67 בראשית כג יג.

68 דברים כב יג.

69 קדישין ב ע"א.

70 ראה פירוש הרב הירש לבראשית כג. וברכות יח: צדיקים במיתתן קרויים חיים. וראה "קומץ המנחה" לר' צדוק הכהן עמ' כד.

71 זבחים נג ע"ב.

קורא-ברקאי, האיר עד שבחברון. ⁷² "ויהיו חיי שרה", גם אם מסופר כאן על מיתתה. ⁷³ לחיצות ידים של פרידה, מעגל של תלמידים שנתארכה קומתם והפכו לענקים, ואתה תמה, מי כאן הרב ומי כאן התלמיד; ודומה שבמרכז עומדת דמות מני קדם — הכהן, כהן גדול משוח מלחמה, שתורה יבקשו מפיהו, ⁷⁴ וקולו לואט: עבדו את ד' בשמחה, בואו לפניו ברבנה, ואז מתוך השמחה תדעו ותכירו כי ד' הוא אלוקים, חפיפה בין הנהגת הבריאה להשגחה פרטית, נסים ליחיד ולבודד המשתלבים בהנהגה מופלאה לרבים, לצבור. מכוחה של הכרה זו נבואה שעריה בתודה, ומארץ צפון וחרמון אל חצרותיו בתהילה.

מסורת מ"הקלויו" הוילנאי העוברת דרך "עץ-חיים" בי מדרשא רבה דוולוז'ין, ⁷⁵ מדברת על הסוס הרוסי-אדומי השותה משקות המים שבאיסטנבול, או אז "צאו והתעטפו בבגדי שבת". ובאורוה של סוסים סוריים וסייסים רוסיים, על שוקת המים המאורכת, באפולולית של שקיעה, בדמדומים של בין-השמשות, עורכים "הקפות", כעין השלמה לשמחת-תורה, שנגנזה בין מדפי הטנקים וצריחיהם. ובתוך המעגל נעה מסורת מבית מדרשו של ה"חווה" מלובלין, שנדבר עם עוד שנים מרעיו להתאמץ בהקפות של ליל שמת-תורה, לטפס לפסגה השביעית בהקפתו של "דוד מלכא משיחא", ולתבוע בסערת השמחה: "גואל חזק-עגנו ביום קראנו". ⁷⁶

72 יומא כח ע"א.

73 שתי פרשיות קרויות ע"ש חיים — חיי שרה, ויחי יעקב — ובשתיהן מסופר על מיתה, — "באהלה של תורה" פר' ויחי.

74 מלאכי ב ז.

75 ראה "הגאון החסיד מוילנא" עמ' קפט: קצג.

76 "עולמות", מ"י בראון עמ' טו. וראה ספר המועדים סוכות עמ' 21.